

Ginant idėją¹

Romanas Skirmuntas

Buvęs Pirmosios Valstybės Dūmos narys ponas Romanas Skirmuntas apie naujai įsteigtą Lietuvos krašto judėjimą atsiuntė mums tokį laišką:

I.

Lietuvos ir Baltarusijos krašto judėjimo programa sulaukė griežtos ir lbesąlyginės kritikos iš nacionalinės demokratijos spaudos organų. Žemiau pasirašęs asmuo nėra krašto judėjimo narys, todėl savo pastabas parašė ne tam, kad apginti oficialią judėjimo programą, o kad aptarti pagrindinius jos teiginius.

Šios pastabos nėra visapusiškos ir išsamios, tačiau yra susijusios su trimis pagrindiniais klausimais, kurie nacionalinės demokratijos gretose sukelia ypatingą sujudimą:

1. Ar atskiros Lietuvos ir Baltarusijos krašto politikos vedimas yra pagrįstas?

2. Ar krašto judėjimo atsiradimas daro nacionalinę žalą lenkams?

3. Ar taikus bendradarbiavimas, ar tautų, kartu gyvenančių toje pačioje žemėje, simbiozė yra galima?

Be kritikos nebus pažangos. Sąžininga, dalykinė kritika tik palengvina tinkamo kelio suradimą jo ieškantiems žmonėms ir prisideda prie viešosios nuomonės formavimo. Tačiau kritika, kuri iš anksto yra nusistačiusi diskredituoti šitą reikalą, dažniausiai būna klaidinanti ir jokios naudos neatneša. Vis tik, kaip piligrimas, kaip teigė Gėtė, turi būti pasiruošęs tam, jog jam dulkės ir audra trukdys, taip ir visuomeniniais pagrindais dirbantys žmonės turi prisiminti, kad jiems visada kyla grėsmė susilaukti nesąžiningų žmonių dėmesio, žalingų teismų sprendimų ir būti apkalbėtais.

Galima neabejoti tuo, kad „Krašto judėjimo“ susikūrimą neigiamai vertins tiek sąmoninga nacionalinė partija, tiek nacionalinės demokratijos partijos kriptogramos, kurios yra čia ir ten, visuose mūsų krašto šešėliniuose

¹ Išversta pagal: Skirmunt, Roman (1907). „W obronie idei“. *Słowo (Warszawa)*, 17(30)–18(31).07.1907.

kampeliuose, ir kuriems tik nauda neleidžia atvirai prisijungti prie aktyvaus ir kariaujančio judėjimo. Davus komandą pradėjo skambėti katiniškas miaukimas, kurio harmonizacija ir orkestruotė nusipelno geriausio įvertinimo.

Nors galima reikalauti pateikti detalų lenkų skaičių Lietuvoje ir Baltarusijoje, tačiau nekyla abejonų, kad jie sudaro, išskyrus tam tikras vietas, besąlygišką mažumą: salas arba saleles baltarusiškoje arba lietuviškoje jūroje.

Taip pat esu įsitikinęs, kad dauguma jų kartu su vietiniais žmonėmis yra šių žemių istoriniai sūnūs ir Lietuva ar Baltarusija yra jų tikroji tėvynė. Tačiau, ne tik savo tautos meilė, bet ir sugebėjimas mylėti tėvynę, priklauso prie kilniausių žmogaus dvasios dalykų.

Netgi susilpnėjusi senoji autoramentų biurokratija neatsakė mūsų artimiausiai tėvynei istorinio ir etnografinio atskirumo ir šalies atskirumą pabrėžiančių savybių. Šita biurokratija išskyrė jį į atskirą administracinę visumą ir suteikė bendrą išskirtinių teisių ir normų rinkinį, turinčio tikslą išnaikinti lenkiškumą ir numalšinti besivystantį vietinį gyvenimą.

Keistas dalykas, kad žmonės, kurie patys ant savo nugaros pajuto centralizuotų jėgų svorį ir gerai pažįsta aukštą savarankiško sprendimo dėl savo poreikių vertę, neleidžia mums siekti atskiros šalies vardo ir teisės mylėti savo tėvynę. Taigi, šitas teises atsisako suteikti mums tie, kurie nenori mums leisti savo darbą pritaikyti prie krašto poreikių, o nori visą dėmesį sutelkti Varšuvoje ir tų žmonių rankose, kuriems mūsų gyvenimo sąlygos yra mažiau pažįstamos, o poreikiai iki tam tikros lygio – nesvarbūs; tų žmonių rankose, kurie jau pirmoje Dūmoje reikalavo Karalystei suteikti autonomiją, už tai buvo pasirengę mus paaukoti ant kadetų programų² aukuro.

Šių ponų galvose netelpa mintys apie tai, kaip tamsios Lietuvos ir subyrėjusios Rusios gyventojai gali norėti savarankiškai spręsti klausimus dėl savo poreikių. Ne, šių brandos teisių jiems negalima pripažinti! „Batviniai“³ tegul neužmiršta, jog už juos visada spręs Karūna, o jiems užtenka klausytis. Taip buvo seniau, taip buvo antrojoje Dūmoje ir argi nebuvo labai gerai? Todėl šalin su krašto politika. „Batviniams“ nėra savivaldos Varšuvos atžvilgiu ir nepriklausomo žodžio būti negali.

² Rusų konstitucinių demokratų programoje nacionaliniais klausimais buvo numatyta tik teritorinė autonomija Suomijai ir didesnis savarankiškumas Lenkijos Karalystei, tuo tarpu kitoms tautoms buvo leidžiama tik nacionalinė kultūrinė autonomija. – *Mokslinio redaktoriaus pastaba.*

³ „Batviniai“ („Batvininkai“) – paniekiantis žodis, kuriuo lenkai savo laikais vadino LDK gyventojus, turėdami omenyje tai, kad jie daug valgo burokų lapų. Šiandien šio apibrėžimo atitikmuo rusų kalboje yra žodis „Bulbaš“. – *Mokslinio redaktoriaus pastaba.*

Pasiklausykime kaip apie mūsų poreikius ir šalį kalbama nacionalinės partijos organe „Gazeta Polska“* (Nr. 189): „Krašto žmonės nori savo vežimą stumti atskirai nuo kitos likusios lenkų tautos dalies, kad teisingai atsižvelgtų į skirtingas savo užkampio sąlygas“...

„Savo užkampio“! Tai yra punctum saliens, taškas, nuo kurio mūsų požiūriai iš esmės išsiskiria. Mums šita žemė, kurioje gyvena įvairių sluoksnių žmonės, tai kraštas, kuris turi savo praeitį, skirtingas būties sąlygas ir turi turėti savivaldos teisę spręsti dėl savo poreikių. Tai, visų pirma, mūsų gimtoji žemė. Jiems – tai tik „užkampis“, kuris priklauso dideliai Karūnos metropolijai ir kuris kitų negu jos teisių neturi reikšti.

Tam, kuriam mūsų kraštas turi tik Karūnos parapijos reikšmę, tas tikrai mūsų politikos niekada nesupras ir nepripažins. Tačiau, tegul neapsigauna nacionalinės partijos adeptai, kad savarankiškos krašto politikos pasirodymas yra efemerinis arba aneminis judėjimas. Tik dirbtinai sukurti politiniai judėjimai kenčia nuo kraujo nepakankamumo, tačiau ne tie, kurie savo jėgą gauna iš gamtinių jausmų, sveikų ir stiprių, kaip gimtosios žemės meilė.

„Kvėpuoja ten žmogus su siela negyva
Niekada savęs ir nepaklausęs:
Ar tai manasis, mano gimtasis kraštas?“
(W. Scott⁴)

„Ar egzistuoja žmogus su panašiai apmirusia siela, kuris sau niekada nepasakytų: Tai yra manasis, mano gimtasis kraštas“?

Karti būna duona, kurią mes valgome šioje žemėje, tačiau vietos, į kurią mus atvedė likimas, mes negalime palikti. Čia turime gyventi, dirbti ir numirti ir kol šios pareigos sąmoningumas gyvens mumyse, tol gyvens krašto politika.

...

Kalbėjome apie prigimtines pareigas gimtajai žemei ir būtinai dar pakalbėsime apie taikaus bendradarbiavimo būtinumą arba tautų simbiozę; o dabar atkreipsime dėmesį į tai, ar atmintis apie tas pareigas trukdo vykdyti tautines pareigas.

Baimės šaltukas ir išblyškęs išgąstis persmelkia ne vieną mūsų prisiminus apie puolimą, kurį tam tikra spaudos dalis skatina prieš krašto politikos

⁴ Valteris Skotas (angl. *Sir Walter Scott*) – škotų rašytojas ir poetas. Čia yra pateikiama citata iš jo eilėraščio „Patriotizmas“ („Patriotism“). – *Mokslinio redaktoriaus pastaba.*

šalininkus, išstumiant juos iš „tikrųjų lenkų“ gretų. Negalima tuo abejoti, kad tokie puolimai truks dar ilgai, tačiau kiekvienas gali juos priimti kaip nepagrįstus ir neteisingus, su šaltu abejingumu.

Yra tiesos ir teisės, kurios egzistuos tiek ilgai, kiek ir visa žmonija, nes jas atsinešame į pasaulį gimdami. Yra kitos, kurios atsiranda dėl išorinių įtakų jėgų ir kurios, esant pakeistoms ir naujoms būties sąlygų aplinkybėms, nepraranda senos vertės ir reikšmės.

Tokį principą mes turime taikyti ir kai kalbame apie tautų vystymąsi ir gyvavimą. Esant ypatingoms sąlygoms tautų vystymasis turi eiti ypatingais keliais. Tautų, kurios visą savo vienybę sugebėjo sutelkti į vieną valstybingumo vienetą ir sugebėjo neištraukti į tai pašalinių elementų, gyvenimas yra normaliausias. Tokiu atveju pareigos krašto ir nacionalinės idėjos atžvilgiu bus suderintos, o darbas taps visuotinai harmoningas visoje visuomenėje.

Tačiau, likimas ne visoms tautoms suteikė tokias palankias sąlygas. Yra tautų, kurios yra padalintos skirtingų valstybių sienomis. Kitos yra padalintos žemynais ir jūromis, tačiau, nepaisant to, gyvas lieka jų vieningo kraujo, bendrų pareigų ir bendros idėjos jausmas.

Austrijos vokiečiai negali dirbti nacionalinės vokiečių idėjos labai tokiu pačiu būdu kaip tai daro Reicho pilietis. Jo pareiga pasireiškia tuo, kad jis turi prisiminti apie tai, jog turi likti stiprus stiprioje Austrijoje. Tokiu būdu jis suderina pareigas savo krašto ir tautos atžvilgiu. Tokie žmonės kaip Schönener* ir Volfas*, kuriems neegzistuoja nei pareigos valstybei, nei sienos nuo Vokietijos pusės, nesulaukia iš žmonių pripažinimo ir negali būti pateikiamas kaip sektinas pavyzdys.

Dar labiau pamokantis yra anglų kolonijos santykis su metropolija. Šiuo atveju aš turiu pažymėti, kad Lietuvos ir Baltarusijos, kaip šalių, su jokia kolonijine santvarka aš lyginti neketinu. Aš tik laikau, jog atskirų anglų tautos atskalūnų santykis metropolijoje ir naujose šalyse yra tikrai pamokantis ir priverčiantis giliai susimąstyti. Didelės ir atitinkamai stiprios kolonijos, tokios kaip Australija, Kanada, Naujoji Zelandija gali pasigirti beveik visiška nepriklausomybe nuo metropolijos, labai rūpinasi savo nepriklausomybe ir savivaldos teise spręsti apie savo poreikius. Nepaisant to, moraliniai ryšiai, jungiantys su gimtuoju kraštu, *aere perennius*⁵ yra labai stiprūs. Jokios represinės arba centralizuotos priemonės tokius pačius stiprius ryšius nebūtų pajėgusios sukurti. Šie santykiai seniau netgi buvo labai įtempti, kai metropolija stengėsi

⁵ Kietesnis už geležį (lot.). – Vertėjo pastaba.

naujas tautas prikaustyti prie savo vežimo rato. Tačiau, gimtajame krašte suprasta, kad anglų tautos didybė pasireiškia tuo, kad jos jėgos laisvai plėtojasi skirtingose valstybėse ir, kad šios jėgos tik tada vystysis bendram tautos labui, kai jos plėtosis savarankiškai. Todėl cenzūravimo ir atskirų tautų valdymo mintis centrinė valdžia vieną kartą užmiršo visam laikui, ir tai padarė dėl bendros gerovės. „Tai geriausias būdas išlaikyti valstybės vieningumą, kuriuo mes galime visi didžiuotis“ – pasakė seras V. Laurier* anglų kolonijų premjerų konferencijos metu Londone. Šiais metais „kiekvienai šaliai leista laisvai spręsti savo reikalus“. „Faktas, kad šios skirtingos tautos dalys, kurios yra išmėtytos skirtinguose visos planetos užkampiuose, susijungia vienos didžiulės minties pagrindu, vienu bendru įkvėpimu. Šitas faktas sudaro tinkamą idealą, kuris yra vertas aukščiausios nuostabos ir aukščiausių jausmų“.

Pritempti teises ir tautų gyvenimo plėtros pagrindus prie vieno bendro pavyzdžio yra netinkamas būdas. Negalime akiai sekti didelių ir nuo mūsų laimingesnių tautų pavyzdžiais, tačiau jų gyvenime mes surasime daugiau pamokančių reiškinių ir pavyzdžių, kurių verta sekti nei, pvz., Vokietijoje⁶, kuri geografiškai yra arčiau mūsų ir kartais atkreipia mūsų dėmesį.

Esant skirtingoms aplinkybėms, nacionalinio gyvenimo plėtra turi būti vykdoma atskirai. Dirbtinė ir priverstinė centralizacija nebus naudinga. Net ir Liublino Unija paliko LDK iki tam tikro laipsnio galimybę atskirai vystytis. Dėl XIX a. nelaimės ir spaudos visas lenkų gyvenimas susijungė ir stipriai centralizavosi. Cementu šiuo atveju buvo pralietas kraujas. Tautos nerimas mūsų šalyje buvo akivaizdžiai numalšintas. Tuo labiau, šis jausmas degė širdyse. Spaudoms pasiduoda tik silpnos būtybės, o kilmingųjų tarpe ji pagimdo atsparumą ir norą priešintis. Kai mūsų šalyje vyravo kapo tyła, kultūrinio gyvenimo atspindžiai mus pasiekė tik iš Varšuvos. Didesnis lenkų kultūrinis darbas, nors ir slaptas, bet tik ten buvo dar galimas. Raštai, kuriuos mes gaudavome iš ten, ne visada buvo laimingi ir tai šiandien mus skatina ypač į tai atkreipti dėmesį, kad panašūs imperatyvai ateityje mūsų nenuvestų prie bekelės. Nepaisant to, bendros dalios ir nedalios prisiminimai visada mus jungs, o nuolatinis mus jungiančių ryšių šaltinių dirginimas siekiant patikrinti jų vieningumą, yra nereikalingas, šios sąjungos demonstravimas žmonėms, kurie mums yra priešiški, nors ir gali būti maloniu veiksmu, tačiau yra nereikalingas ir nepolitinis.

Silpnas ir nuo šiaurės šaltų vėjų neapsaugotas visuotinis-politinis gyvenimas gavo galimybę plėtotis platesniais pagrindais. Ir tik pradėjo reikštis, iškart

⁶ Turima omenyje Vokietijos imperija. – *Mokslinio redaktoriaus pastaba.*

pasireiškė priešiški balsai iš šalies, iš kurios turėjome teisę jų nelaukti „Ši laukas mums, Karūnai, priklauso ir Jūs čia galite sėti tik kartu su mumis ir mums prižiūrint, nes priešingu atveju bus padaryta „nacionalinė žala“.

Nacionalinė žala tikrai bus padaryta, tačiau tik tokiu atveju, jeigu mes nesurasime atsparumo iššaknijusiems savanaudiškiems didžiųjų lenkų užmojams ir, jeigu busime išgąsdinti kalbų ir, kaip nuo blogos dvasios atsisakysime nuo krašto politikos. Nes pagrindinis gyvenimas plėtotis, nors ir nuleistos rankos, bet gali plėtotis ne tik be mūsų, bet ir prieš mus.

Mūsų moralinės teisės jungtis į krašto sąjungą nesuteikimas yra tolygus teisių savarankiškai organizuoti visuomeninį darbą šalyje kitaip, o ne globojant Varšuvai, paneigimas. Jeigu tokiam sprendimui pasiduosime besąlygiškai jam pakludami, tada, be jokios abejonės, bus padaryta nacionalinė žala. Nors ir būtume išmėtyti per įvairias organizacijas, tačiau nacionaliniais klausimais tikrai turime remti vieni kitus ir stabdyti neapgalvotus žingsnius. Tačiau, tuo pat metu bendrai ir ta pačia kryptimi gali veikti tik tie, kurie turi bendrą veikimo pagrindą ir siekia vieno tikslo. Tuo tarpu mūsų veikimo pagrindai yra skirtingi: Karalystės visuomeniniai veikėjai remiasi lenkų tautos interesais. Pas mus tokio užtikrinto pagrindo nėra. Mes turime stengtis dirbti bendrai ir atitinkamai su vietiniais šalies žmonėmis – ne lenkais, su kuriais mus jungia kraujas ir kilmė, ir apie tai mes neturime užmiršti.

Mūsų praktiniai-politiniai tikslai taip pat yra ypatingi: pirmąją Karalystės deputato pareigą yra siekis iškovoti autonomiją. Mūsų deputatai dėl šito jį tikrai palaikys, tačiau jų pareiga, visų pirma, yra atsiminti apie savo krašto poreikius. Su tuo, kad deputatas iš Lietuvos arba Baltarusijos turi, visų pirma, dirbti Karalystei, sutikti yra sunku. Tai klaidinanti ir žalinga mintis. Dviejų nelygių, bet turinčių skirtingą natūrą ir skirtingą paskirtį, jėgų susidūrimas priveda prie vieno ir to paties rezultato. Stipresnė jėga pritraukia prie savęs silpnesnę ir ją suvartoja savo naudai.

Todėl, mūsų išsivadavimas iš nacionalistinės partijos gniaužtų pastarajai būtų tikrai ne į naudą, tačiau žiūrint iš lenkų nacionalinio intereso punkto – tik naudingas.

Priemonės, kurios yra naudojamos prieš mus, be jokios abejonės, lenkų reikalams yra žalingos. Tegul didingas medžiotojas, kuris tai inscenizavo, papučia į ragą ir pakviečia atsitraukti, tegul su tokia pačia nauda tiek prarėktoms gerklėms, tiek ir nacionaliniam reikalui, nutyla šiuo metu girdimi balsai ir vėl įsivyrauja tylą.

II.

Po kartais gražių, kartais chaotiškų ir naikinančių praeito amžiaus vidurio revoliucijų, horizonte pasirodė reakcija. Kryptį ir būsimą charakterį jai suteikė žmogus, kurio didinga povyza metė didžiulį šešėlį ant visų praeito amžiaus paskutinių dešimtmečių žmonių darbo vaisių. „Ne kalbos parlamenteuose ir sprendimai išsprendžia didžiuosius žmoniškumo klausimus, o kraujas ir geležis“⁷ – pasakė kažkada Bismarkas. Jis sakė, kad neapykanta yra toks pats svarbus žmonijos veiklos veiksnys ir paskata, kaip meilė“. Bismarkas galvojo, jog tam, kad palaikyti tinkamą vokiečių nacionalinio darbo uolumą, būtina paryškintomis spalvomis parodyti pavojų, kuris jiems grėsia iš kitų tautų, ir su spaudos, kurios vertę ir reikšmę gerai suprato, pagalba dirbtinai skatinti neapykantą. Tačiau ir jis, nepaisant visos galios, kurią turėjo, nekirsdavo su riterišku užsivedimu akiai į kairę ir į dešinę, tačiau pasirenkant priešus buvo atsargus – elzasiečiams, ginant kuriuos galėjo atsilipti Prancūzija, ir danams, kurių valdantieji giminiavosi su stipriausiais Europos valdovais, sąlygiškai kliūdavo mažiau. Visas „*furor teutonicus*“⁸ buvo nukreiptas į lenkus. Jų atžvilgiu pilna apimti buvo pritaikyta negailestingos kovos dėl išgyvenimo teorija, o nelygioje kovojo tai sustiprino vokiečių dvasią.

Tačiau, dirbtinio nacionalinio antagonizmo skatinimo naudingumo teorija, kurią iš klasikinės Vokietijos nacionalistinė partija perkėlė į kitas žemes, yra pavojinga kaip kertantis kardas. Kokia bebūtų puolančiojo jėga, gimtąjį lizdą ginančiojo atsparumas būna dar didesnis ir kova tampa pavojinga abejoms šalims, netgi ir esant nelygioms kovojančių pusių jėgoms.

Vokiečių nacionalistinės politikos, kuri esant didelei vokiečių jėgai būna vykdoma gana atsargiai, sekimas silpnesnėms tautoms yra ypatingai pavojingas. Kardas, kuriuo Vokietijos tautos vadas laisvai mojuoja, gali pasirodyti per sunkus, o tuo pačiu tapti netinkamu ginklu Lenkijos Didžiojo Magistro rankoje. Todėl, krašto politikos šalininkai su nepasitikėjimu žiūrėjo į nacionalistinę programą ir vietoj „besąlygiškos kovos už būvį“ šūkio norėjo iškelti taikaus bendradarbiavimo šūkį, t.y. Lietuvos ir Baltarusijos tautų simbiozę.

Tiek, kiek tam tikros tautos vystymosi teisės lieka nepajudinamos, kaip šiaurinė žvaigždė lieka savo vietoje, tiek kitos yra paliečiamos ir keičiamos, kaip vandenyno potvynis ir atoslūgis arba kaip metų laikai. Atrodytų, kad

⁷ Iš Bismarko pasisakymo per Biudžeto komisijos posėdį 1862 m. rugsėjo mėn. – *Autoriaus pastaba*.

⁸ Teutoniška furija (lot.) – *Vertėjo pastaba*.

per didelio nacionalinių santykių užaštravimo padėtis jau per ilgai trunka, kad jau atėjo valanda geresnei dienai, kai mes pradėsime galvoti apie abipusį pripažinimą ir mums priklausančių teisių priskyrimą. Atrodė, kad šiuos teiginius stipriu balsu pasauliui praneš žemių valdytojai per pirmus savo priešrevoliucinius suvažiavimus. Tačiau viltis žlugo, nes vietoj stipraus balso mes išgirdome atsakymus, kurie nuskambėjo be aido ir jokio atsiliepimo bendrame kontekste. Nepaisant to, ant pasaulio laikrodžio netrūksta ženklų rodančių, kad pagaliau atsigręžta į pažiūras, kurios yra artimesnės krikščioniškos civilizacijos pagrindams.

Mūsų iš vietos kilusių valstybės vyrų, kurie dar tik žengia pirmus žingsnius ant slidžios politikos pagrindo, iš kurio bet kokia paprasta ir sąžininga mintis yra pašalinta, neturėtų gąsdinti tai, kad nacionalinės idėjos simbiozė yra teisinga ir gera.

Visada yra naudinga veikti teisingam reikalui. Pradedant nuo to legendinio vilko, kuris pateisina ir veršiuko sudraskymą tuo, kad jis jam drumstė vandenį, teisingumo pažiūromis rūpinasi visi politikai. Tam, kad pateisinti blogus darbus, buvo išrašytos cisternos rašalo. Toks didelis yra gero dalyko pavyzdžio žavesys.

Tai, kad šiuo atveju mūsų politinis darbas nereikalaus melagingų žodžių tam, kad nuslėptų savo moralinį šlykštumą, tačiau eis teisingu keliu, tai bent jau nesukelia įtarimo, kad jo mintis atkeliavo pas mus kažkur iš dangaus, virš debesų, iš niūrios citadelės. Ne – ta mintis išaugo iš žemės, iš grunto, ant kurio mes stovime.

Mintys apie tautų simbiozę taip pat gąsdina daug žmonių. Kaip tai? Mes kartu dirbsime vienoje organizacijose su kitų tautų atstovais? Kai žinoma, kad tokia politinė idilė yra negalima. Visgi, ne apie idilę eina kalba, o apie realų darbą. Tačiau ir šiuo atveju daugelis mūsų žmonių klaidingai galvoja.

Sena Bismarko mokykla su „priespaudos“ šūkiu, nacionalizmo lopšys, sako, kad tokiais atvejais kyla būtinybė besąlygiškai kovoti už išlikimą. Nacionalistinė vokiečių partija, kaip politinė mokykla, sukelia didžiulį žavesį visų tautų šoviniams, tačiau verta pažvelgti ir į kitus horizontus.

Šveicarija mums duoda pavyzdį kaip nuo senų laikų bendrai vykdo taikų tautų bendradarbiavimą. Belgijoje tame pačiame judėjime matome kartu veikiančius ir dirbančius abiejų tautų atstovus, įeinančius į sudėtį šios valstybės: valonus ir flamandus. Kai nacionalistų balsai siekia paskleisti politiniame darbe garsus, jie nutyla be aido.

Tuos pačius reiškinius mes matome Kanadoje. Ten taip pat krašto ir valstybės dvasioje prie bendro politinio darbo stalo mes matome anglius ir prancūzus.

Prancūzas seras Vilfrid Louvier sujungia abiejų tautų atstovus liberaliame judėjime taip pat, kaip tai darė anglas seras John Macdonald* konservatyviame judėjime. Abi tautos uolai rungtyniauja gindamos iš vienos pusės savo krašto nepriklausomybę, o iš kitos – šalies vieningumą ir galią.

Siekis pagerinti tautų, gyvenančių vienoje žemėje, sugyvenimą sklendo ore. Argi ne gyvas ir gražus to įrodymas buvo Botha* atsiliepiamas apie anglų ir būrų politinio ir visuomeninio bendradarbiavimo būtinybę, nepaisant dar šviežių žmonių kapų, kurie neseniai buvo nukauti kare? „Mes turime sukurti vieną didelį dvikalbį judėjimą“ – šaukė Smuts*, vienas iš Botha šalininkų (š.m. balandžio 24 d. Pretorijoje) tam, kad mes būtume pajėgus išlaikyti valdžią mūsų judėjimo rankose ne artimiausius penkis, bet penkiasdešimt metų“.

Siekus ir bandymus, nukreiptus panašia kryptimi, mes matėme arba matome mūsų arba kitose pasaulio dalyse. Suomijoje aršių kovų dėl šalies teisių metu dėl bendro teisių gynimo jungėsi švedai su jaunų suomių judėjimu. 1904 m. didelės demonstracijos metu Helsinkio gatvėse iš suomių ir švedų krūtinės aidėjo kartu dainuojamas ir užvedantis suomių krašto himnas: *Vårt land, Vårt land...*⁹

Niekur kitur iš pusiausvyros išvestų žmonių revoliucinio judėjimo griuvimo užmojai neįgavo taip siaubingų formų, kaip Baltijos provincijose. Niekada nebuvo tokia aštri atskirtis tarp žmonių ir pasiturinčios klasės. Nepaisant to, ir ten pradėjo dygti mintis apie galimybę ir būtinybę sušvelninti tautinius antagonizmus ir bendrai dirbti visuomenės labui. Pabaltijo vokiečiai parodė iniciatyvą įsteigti Baltijos konstitucinę partiją*, kad apjungti gerus Baltijos regiono sūnus bendram darbui siekiant bendro gėrio. Baltijos konstitucinė partija nėra vokiečių nacionalinė. Nors įsteigtas vokiečių ir yra stipriausiai jų remiamas, niekas, išskyrus aršių nacionalistinę Vokietijos partiją, žaibų ant jų nesvaido, niekas, išskyrus blogos valios arba siaurų pažiūrų žmones, apie vokiečių išdavystę nekalba.

Jeigu nuo liaudies atsiribosime išskirtinai nacionalinėmis organizacijomis, prarasime jų sąmoningumą įtakojančius likučius, kurių galbūt mums dar liko.

Tai aiškiai matyti kiekvienam – tik esant bendram darbui atsiranda abipusis pasitikėjimas ir susiformuoja bendrų poreikių jausmas.

Senoji autoramentų biurokratija per dešimtmečius siekė mus atitraukti nuo liaudies ir izoliuoti, kaip ligonius choleros barake. Klausydami vien

⁹ „*Vårt land, Vårt land...*“ („*Mūsų kraštas, Mūsų kraštas*“) – pirmieji šiuolaikinio Suomijos himno žodžiai, kurie buvo parašyti 1846 m. Suomijos poeto Johano Liudviko Runebergo (suom. *Johan Ludvig Runeberg*), o muziką sukūrė kompozitorius Friedrichas Pacius (suom. *Friedrich Pacius*). Suomiškas teksto variantas, kuris vadinasi „Maamme“ yra parašytas poeto Paavo Cajanderio (suom. *Paavo Emil Cajander*) 1889 m. – *Mokslinio redaktorius pastaba*.

nacionalinės partijos nurodymų, padarytume neužbaigtą, bet mums pražūtingą darbą.

Taikus vienoje šalyje gyvenančių skirtingų tautų bendradarbiavimas nėra utopija. Matome tai kitose valstybėse, taigi ir pas mus šios minties įgyvendinimas yra galimas. Tačiau, reikia tą siekį aiškiai nurodyti tam tikroje programoje ir aiškiai ta kryptimi dirbti.

Krašto judėjimas niekuo netrukdytų geriems lenkų iš Lietuvos ir Baltarusijos santykiams su Karalyste, tačiau geri santykiai bus galimi ir tvarūs tik tada, kai mes bendrausime kaip lygūs su lygiais, ir kai didžialenkiai išsižadės noro spręsti mūsų šalies reikalus bei vadovauti mūsų žingsniams. Noras primesti savo tiesas jau turėjo blogų pasekmių, o atsparumo šiems siekiams niekada nepritrūks.

Žmonės, kurie yra apdovanoti labai vertingu pranašumu – atsargumu, įstodami į krašto judėjimo gretas neturi bijoti dėl savo nekaltumo. Ne visa lenkiška spauda į judėjimo atstovus paleidžia žaibus ir išskiria juos iš tikrų lenkų tarpo, tačiau tik nacionalinės partijos leidiniai. Realistų ir pažangioji spauda užėmė teigiamą poziciją judėjimo atžvilgiu. Gero tautos sūnaus vardo atėmimas – tai gerai žinomas teroristinis manevras, veikiantis neišsivysčiusius arba per daug baimingus protus. Šį vardą „istinno-ruskije“ atima iš daugelio sąžiningų rusų. Tautos priešais buvo laikomas Windthorst*, Richter* ir kiti humanistinio judėjimo atstovai vokiečių politikoje.

Jeigu iš mūsų šį vardą atims, atsidursime geroje draugijoje.

Žmogiška prigimtis yra netobula ir polinkis nuskriausti artimą dažnai pasireiškia, todėl karinio ir skaldančio turinio punktų įtraukimas į programą gali būti tinkamas tik vadovaujantis blogais sielos instinktais. Tokių punktų ir tokio turinio nėra kraštiečių atsiliepimuose. Tačiau, nepaisant to, nepritrūks kariškos dvasios, kai reikės stoti ginti savo tiesas, nes gilus yra tikėjimas jų teisingumu ir tinkamumu.

Apie kitus priekaištus, kuriuos girdėjome iš įvairių veikėjų skambant nacionalinės partijos katiniškam miaukimui, būtų galima nutylėti, nes jie nėra tokie reikšmingi. Į priekaištą, kad mūsų programoje nestatome visur savęs pirmoje vietoje, nesiekiamo pirmauti ir būti stipriausiais – atsakysiu, kad galima tą pirmavimą išlaikyti ne tik kaip privilegiją, paveldėtą iš Abiejų Tautų Respublikos nuo jūros iki jūros karmazinių¹⁰ tradicijos, tačiau ir kaip nuopelno už savo pačių darbą, atliekamą dabartiniu metu.

¹⁰ Karmazinių – purpurinė, ryškiai raudona spalva. Abiejų Tautų Respublikoje ji buvo tapatinama su kilme ir aristokratija. – *Mokslinio redaktorius pastaba.*